

RESURSCENTRUM **MOT** HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK

Stödkort till yrkesverksamma som möter personer
utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck

Målgruppen 10 - 26 år

Vi vänder oss både till yrkesverksamma och till direkt utsatta.

Vi erbjuder konsultationer till yrkesverksamma och stöd till utsatta.

Vi samordnar samverkan med professioner och med rätt kompetens i syfte att kunna ge den utsatte rätt hjälp.

Vi samverkar med Rättsväsendet, socialtjänst, skola, hälso- och sjukvård, nationella kompetensteamet och ideella organisationer.

Kontakt Vår stödtelefon 0520 - 49 68 08 är öppen vardagar dagtid.

Nationella kompetensteamet

www.hedersfortryck.se

010-223 57 60

TRIS - tjejers rätt i samhället

www.tris.se

010 255 91 91

GAPF - Glöm Aldrig Pela och Fadime

www.gapf.se

0700 00 93 28 - DYGNET RUNT

Socialtjänst - aktuell kommun

Polis - ej akut 114 14

Vid akut fara för liv och hälsa - Ring 112

Hedersrelaterat våld och förtryck

Heder handlar om en kollektiv moral där kontrollen av kvinnans sexualitet är en förutsättning för upprätthållandet och upprättandet av kollektivet och patriarkatet. Kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet betraktas därför som nödvändig för att upprätthålla familjens anseende.

Familjens anseende och status är beroende av flickors och kvinnors faktiska eller påstådda beteende. Det innebär att rykten kan räcka för att en familj ska anses förlora sin heder. Det kan också medföra att flickor och kvinnor som utsätts för sexuella övergrepp inte vågar berätta om det, för att det finns risk att de skuldbeläggs eller bestraffas av den egna familjen om det kommer fram.

Hederskulturens oskuldsideal upprätthålls genom kontrollmekanismer som könssegregation, krav på anständig klädsel, barn- och tvångsäktenskap samt könsstympning.

Att leva i en hederskontext innebär att det finns förväntningar och krav på att familjens, släktens eller ett ännu större kollektivs intressen sätts framför de egna. Det kan till exempel handla om val av partner.

Själva våldsutövandet kan också vara av kollektiv karaktär, det vill säga att det ofta är fråga om flera förövare från familjen och ibland även släkten. Våldet kan också vara sanktionerat, pådrivet och/eller tillåtas av familjemedlemmar eller släktingar som inte direkt medverkar i att utöva våld.

Unga HBTQ-personer kan vara särskilt utsatta i ett hedersrelaterat sammanhang. Det finns uppgifter om att unga HBTQ-personer kan utsättas för så kallad omvändelseterapi som en form av hedersrelaterat våld och förtryck. Kunskapsluckorna om vad begreppet omfattar och hur detta tar sig uttryck är dock stora (hedersfortryck.se).

Hedersrelaterat våld och förtryck är ett brott enligt svensk lagstiftning!

Att vara utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck kan innebära

- Att vara tvungen att gå direkt hem efter skolan
- Att inte få ha vänskapsrelationer med det motsatta könet (gäller framförallt flickor men även en del killar i strikt religiösa familjer)
- Att inte få välja vad eller om en skall studera efter grundskolan
- Att tvingas bevaka och kontrollera vad ens mamma eller syster gör (gäller pojkar)
- Att luras att åka till föräldrarnas hemland, eller annat land, för att giftas bort mot sin vilja
- Att inte få lov att bestämma vem en skall gifta sig med eller om en skall gifta sig
- Att bli betraktad som familjens och släktens svarta fläck om en bryter mot reglerna
- Att bli utfrysad ur familjegemenskapen
- Att bli hotad
- Att bli utsatt för fysiskt våld
- Att bli uppmanad att begå självmord
- Att riskera att bli mördad
- Att tvingas lämna sin familj
- Att inte tillåtas ha rätten att bestämma över sitt eget liv!

Signifikanta signaler

- Övervakning och kontroll av syskon eller andra familjemedlemmar
- Olika villkor för syskons deltagande i sociala sammanhang
- Olika kläd- och beteendekoder i och utanför skolan
- Att den unge inte får delta i aktiviteter utanför skolan eller vid skolresor
- Få eller inga kamratkontakter utanför skolan
- Önskemål hemifrån om undantag från viss undervisning, ex musik, gymnastik, sex- och samlevnadsundervisning
- Kontinuerliga somatiska symptom som magvärk, huvudvärk och illamående
- Återkommande frånvaro och skolk
- Koncentrationssvårigheter och försämrade studieresultat
- Depression och självmordstankar
- Avsaknad av vuxna stödpersoner utanför familjen
- Oro över att föras ut ur landet under lov eller utlandssemester och bli bortgift. Eller konkreta planer på äktenskap mot den unges vilja eller en som är under 18 år
- Symtom som kan vara en konsekvens av könsstympning

**Vänta inte på att en utsatt själv skall ta initiativet att berätta om eller på annat sätt signalera sin utsatthet.
Visa att du vill veta!**

Viktigt att tänka på

- Våga ställa frågor och lyssna på berättelsen
- Förringa inte det personen berättar
- Förmedla att du vågar höra och ta emot – vi är inte rädda att lyssna
- När en person berättar är du utvald – Det har ofta hänt något som gör att personen berättar just nu.
- **Fråga om vad som hänt!**
- Förmedla att vi kan en del om hedersrelaterat våld och förtryck
- Inge hopp
- Klargörande samtal; kan behövas flera samtal för att verkligen se vad det handlar om
- Förstå att våldet är planerat och kollektivt beslutat
- Juridiska vårdnadshavare är här men släkten i hemlandet kan vara de som bestämmer
- Dilemma: bröderna kan vara de som ska kontrollera systemen – de har inget val! De måste lyda order, kontrollera och bestraffa
- Att inte prata med föräldrar först – tänk skydd först – kontakta socialtjänst
- Viktigt vad som skrivs i journalanteckningar/utredningar
- Inte ta med mer än vad som behövs som exempelvis pojkvänner, abort osv
- Avvakta med alla detaljer om vad som händer sen, prata här och nu
- **Akut läge?!**

Yttre skydd

Människor som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck har behov av insatser för yttre skydd. Samhället behöver hjälpa den utsatte att skydda sig. Viktigt att tänka på med yttre skydd kan vara:

- **Vid behov av tolk:**
Använd telefontolk och nämn inga namn eller platser. Om möjligt, ta reda på vad tolken heter och säkerställ att den utsatte inte känner igen personen. Använd inte tolk från samma område som den utsatte kommer från.
- **Polisanmälan:**
Rekommendationen är att anmäla till polisen men se till att personen är skyddad först eller i samband med upprättande av polisanmälan. En anmälan då den utsatte bor kvar hemma kan utgöra en stor risk för personen. Gör polisanmälan i nära anslutning till att den utsatte berättat som sin situation, före ambivalensen kommer och det finns risk att personen tar tillbaka vad den berättat.
- **Vilka beslut om yttre skydd behövs:**
Skyddad placering? Utreseförbud? Hemlighållande av vistelseort? Umgängesbegränsning? Skyddade personuppgifter (Skatteverket)?
- Hur används sociala medier? Uppmana personen att pausa från sociala medier men förminska inte personens digitala liv, tala om vikten av att skapa helt nya konton.

Inre skydd

För att den enskilde på sikt skall kunna leva ett självständigt liv i frihet behöver det inre skyddet hos den utsatte aktivt stärkas. Alla utsatta, men framförallt äldre barn eller unga vuxna, behöver ha ett starkt inre skydd för att det yttre skyddet ska hålla.

Ett inre skydd kan byggas upp genom att de personer som ansvarar för det yttre skyddet har en god kunskap och förståelse för komplexiteten i hedersrelaterat våld och förtryck. Personer som vill lämna eller har lämnat sin familj och hemmiljö för att skyddas från hedersrelaterat våld och förtryck drabbas av en mycket stor börda genom att de anses utsätta både sin familjs och släkts heder. Kompetent stöd hjälper den utsatte att hantera ambivalens, skuld och skam och ökar chansen för personens framtid i frihet.

Inre skydd byggs genom att:

- Den enskilde får kunskap om sina rättigheter
- Den utsatte får stöd och bekräftelse i att vad de utsatts för är fel
- Den utsatte möts av förståelse och kunskap kring utsattheten
- Den utsatte har människor runt sig som bildar nya sociala sammanhang

Om en våldsutsatt person bryter med sin familj är det viktigt att arbeta med att avlasta hen från de skuld känslor som en sådan brytning ofta medför.

31 § LVU Utreseförbud

Utreseförbud ska skydda barn från att föras utomlands i syfte att ingå barnäktenskap eller att könsstympas. Ett utreseförbud ska både utgöra hinder mot att utfärda pass och skäl för att återkalla pass. Det är straffbart att föra ett barn ur Sverige i strid med ett utreseförbud.

- Förbudet gäller trots att den unge medverkar till att föras utomlands i nämnda syfte.
- Syftet är inte att lagen om utreseförbud ska ersätta ett beslut om vård, utan kan komplettera ett sådant ingripande.
- Beslut om utreseförbud fattas av förvaltningsrätten.
- Socialnämnden kan fatta beslut om tillfälligt utreseförbud om ansökan inte kan avvaktas, det gäller då omedelbart och ska underställas till förvaltningsrätten.

Det finns kännedom om äktenskapsliknande förbindelser som ingåtts digitalt. Det talar om vikten av att ett utreseförbud inte ensamt kan ge fullt skydd.

14 § LVU hemlighållande av vistelseort

Genom att hemlighålla vistelseorten för vårdnadshavare minskar risken att barnet söks upp av familj och släkt.

14 § LVU umgängesbegränsning

Genom att barnet inte träffar sin familj minskar risken att barnet utsätts för skuld, skam och hot från familj och släkt.

Beslut enligt 14 § LVU fattas av socialnämnden. Detta är beslut som ska användas restriktivt men kan vara absolut nödvändiga i syfte att skydda ett barn utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck!

Skyddade personuppgifter

www.skatteverket.se/skyddadepersonuppgifter

Placering

Vid placering av barn i syfte att skydda det från hedersrelaterat våld och förtryck är följande viktigt att ha med i planeringen:

- Aldrig placera i nätverket. Våldet är ofta kollektivt beslutat och många gånger kollektivt utövat. När hedern hotas kan släkt och/eller andra kopplas in i syfte att skydda ryktet.
- Att inte placera barnet geografiskt nära hemstaden eller där annan släkt bor. Både för att barnet inte ska kunna hittas och i syfte att barnet inte lätt ska kunna ta sig hem när skulden och skammen blir för svår. – Gör en kartläggning av nätverket!
- Vikten av att placera där kompetens och förståelse för heder finns.
- Att inte placera hos familjer från samma kultur eller samma land/område.
- Att placera med stöd av LVU. Det är inte ovanligt att vårdnadshavare samtycker till placering för att de skall kunna ha full insyn. Ett beslut enligt LVU ökar skyddet för den utsatte och minskar risken att familj och släkt skall kunna påverka barnet att ta tillbaka vad som föranlett placering. Skyddande beslut som umgängesbegränsning och hemlighållande av vistelseort skyddar barnet från risken att föras bort, utsättas för barnäktenskap, olika former av våld och i vissa fall mord.
- Ett villkorat samtycke är inget samtycke!

Risk – och skyddsbedömning

När det gäller utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck är det mycket viktigt att göra upprepade risk- och skyddsbedömningar. När socialtjänsten eller andra instanser i samhället kopplas på ökar riskerna för den som är utsatt.

Att ha med sig i bedömning:

- Hur kommer anmälan in? Är det den enskilde själv som anmäler kan situationen vara mer akut
- Är det akut fara? Finns behov av placering omgående?
- Vad är rätt åtgärd vid rätt tillfälle?
- Avvakta om möjligt att prata med vårdnadshavare (se JO 2004/05 s 202; JO 1999/00 s 243). Är den utsattes behov av skydd tillräckligt tillgodosett?
- Hur kan samtal hållas med den utsatte? Finns det risk att familj, släkt eller andra har koll i skolan? Kan ett samtal ske digitalt med skolans hjälp? Den utsatte kan tvingas spela in, skriv en lapp och fråga.
- Om den utsatte uppger att den vill ha med en vän på möte med ex socialtjänst, säkerställ att det verkligen är den utsattes vilja och inte påtvingat.

Situationen för den utsatte kan ändras snabbt, viktigt att regelbundet göra risk- och skyddsbedömningar och att bedömningen inte enbart bygger på den enskildes hemlighållande. Att ha berättat om utsatthet är en stor börda hos den utsatte och stressen påverkar den utsatte vilket kan göra det svårt att bära hemligheter. Utgå från att ambivalensen kommer komma.

Viktigt med daglig uppföljande kontakt!

Säkerhetsplanering

Det är viktigt att förstå att teknologi ständigt utvecklas och att vi därför aldrig kan anta att vi har tillräcklig information och kunskap på området. Vi behöver vara medvetna om detta och på rutin vidta större säkerhetsåtgärder än vad vi kanske tror behövs.

- I möte med den utsatte, be hen lämna sin mobiltelefon utanför rummet, den kan vara avlyssnad.
- Be den utsatte sätta på flygplansläge när den är på väg till möte med myndighet, detta för att förövre med hjälp av GPS-funktionen inte ska kunna spåra var den utsatte varit.
- Det är inte ovanligt att den utsatte vill ha med sig en stödperson/vän på möten. Det är viktigt att säkerställa att det är den utsattas egen vilja och inte något som påtvingats hen.
- Gör upp med den utsatte personen för hur kontakt ska ske, är det säkert med telefonsamtal eller sms? Kom överens om ett kodord ifall den utsatte inte kan prata.
- I ett tidigt skede kan det vara bra att göra upp en krisplan med den utsatte utifrån dennes aktuella situation med åtgärder som kan vidtas om den utsatte behöver hjälp. Förmedla att detta görs i alla ärenden och kanske aldrig behöver sättas i verket. Det är viktigt att planen inte skrämmer den utsatte.

Det viktiga i en säkerhetsplanering är att det yttersta ansvaret för skydd har kommunen. Det är viktigt att säkerhetsplaneringen regelbundet uppdateras utifrån aktuell situation - observera att situationen snabbt kan ändras!

Gå igenom säkerhetsplaneringen regelbundet och hjälp den utsatte att lära sig det viktiga utantill. Det kan föreligga stor risk om den utsatte får med sig säkerhetsplaneringen skriftligt.

Könsstympning

Vissa flickor/kvinnor utsatta för könsstympning känner inte till att de är könsstympade. Könsstympning eller följer av könsstympning kan vara svårt att prata om, det är viktigt att yrkespersoner ställer frågan!

Könsstympning kan skada både psykiskt och fysiskt och ge besvär både direkt och senare i livet.

- Konsekvenser av könsstympning kan vara
 - Kraftig blödning vid ingreppet
 - Infektioner och smärta i underlivet
 - Svårigheter att kissa och/eller vid menstruation
 - Fysisk och psykisk smärta vid samlag.
 - Att inte kunna bli gravid
 - Förlossningskomplikationer
 - PTSD
 - Död
- Om ett barn pratar om en resa till hemland eller annat land i ett område där det förekommer kvinnlig könsstympning och om ett stort kalas, kan det finnas anledning att vara orolig för att barnet riskerar att utsättas för könsstympning.

Könsstympning och försök eller förberedelse till könsstympning är olagligt. Likaså att få andra att utföra eller känna till att förberedelser sker. Sedan 1: a maj 2020 är preskriptionstiden för könsstympning mot barn avskaffad.

Möter du en flicka eller kvinna som blivit könsstympad kan hon behöva remitteras till vården. (Primärvård, ungdomsmottagning eller gynekologi, beroende på problematik och ålder).

Barnäktenskap, Tvångsäktenskap

I Sverige är alla under 18 år barn!

Ingen får gifta sig med ett barn i Sverige och inga barn får gifta sig även om de skulle säga att de själva vill. Utländska barnäktenskap är inte giltiga i Sverige om någon av parterna var under 18 år då de ingick äktenskap.

Ingen får heller tvinga en person över 18 år att ingå äktenskap mot sin vilja.

- Även i länder där barnäktenskap inte är lagligt förekommer äktenskapsliknande förbindelser som är att likna vid ett äktenskap. Även detta är olagligt i Sverige. En förlovning är vanligtvis lika bindande som ett äktenskap och kan vara en strategi för att förvilliga myndigheter och kringgå gällande lagstiftning.
- Det förekommer att unga flickor skickas till hemlandet av sin familj och släkt i syfte att ingå äktenskap eller äktenskapsliknande förbindelse. Det är ett sätt för familjen att rädda familjens heder om rykten om en flickas ohederliga beteende förekommit.
- Familjen och släkten kan planera ett tidigt äktenskap för att inte riskera att hedern hotas, eller för att rädda heder från pågående rykten.
- Även pojkar kan tvingas in i äktenskap.
- Familjen och släkten är noga med vem som gifts in i släkten och hur deras heder kan drabbas.
- Om ett barn eller ung vuxen uttrycker oro för en hemresa eller resa till annat land bör denna oro tas på allvar.

Att tvinga en person att ingå ett äktenskap, både personer över och under 18 år, är ett brott enligt svensk lagstiftning.